

گفتاری از آیت‌ا... رضا استادی درباره سجایای اخلاقی مرحوم عطاردی علاقه ذاتی به علم داشت

آیت‌ا... عطاردی در کنار آیت‌ا... سید رضی شیرازی

استاد عطاردی از جهات مختلفی مورد لطف خدای متعال بوده است. لطف اول اینکه ایشان با تقریباً ۱۰ سال تحصیل در قوچان و مشهد توانسته بود بنیه علمی اش را محکم کند. به گونه‌ای که بعد از این ۱۰ سال به عنوان یک فاضل و عالم، اثرگذار باشد و این کمترین اتفاق می‌افتد. نکته دوم اینکه وقتی ایشان پس از تمام شدن دوران تحصیل به تهران رفت، راه‌های متعددی پیش پایش بود و خدای متعال لطف کرد که ایشان در این مسیر قرار بگیرد؛ یعنی حوزه مدرسه را به کارهای دیگر ترجیح دهد، از دنیا و مظاهر دنیوی چشم‌پوشد و طبق همان علاقه ذاتی که به علم و مسائل علمی داشت، به این گونه مسائل بپردازد. لطف سوم خدا به ایشان، این بود که وقتی وارد تهران شد، با کسانی آشنا و مانوس شد که اهل تلاش و کار بودند، مثلاً با علامه شعرانی، شهید مطهری، علامه امینی، علامه تهرانی که این افراد، در زندگی انسان بسیار اثرگذار می‌شوند و این از هدایت‌های الهی است. لطف چهارم، لطف بسیار مهمی که خدای متعال به ایشان کرده و انس ایشان با حدیث است. اینکه ایشان از حدود ۱۳۳۲ با حدیث سروکار داشته است. مجموعه احادیثی

که ایشان در کتاب‌ها آورده است، حدود ۸۰ هزار حدیث است که کار بسیار عظیمی است و در روحیات و توفیقات انسان اثر می‌گذارد. از اولین کارهای استاد، کاری مربوط به حضرت عبدالعظیم بود که کاری ابتکاری و خوب بود و مورد تجلیل علامه شعرانی هم قرار گرفت. شاید دعای این بزرگوار [حضرت عبدالعظیم] هم بدرقه راه ایشان بوده و باعث شده است که بتواند این کار عظیم را انجام دهد. لطف دیگر اینکه ایشان در کار حدیثی هم جذب امام رضا^(ع) و امیرمؤمنان^(ع) شده است و در طول سالیان، با نهج البلاغه و تصحیح آن سروکار داشته است. کار گسترده‌ای که ایشان درباره امام رضا^(ع) و مشهد و خراسان انجام داد، نصب هر کسی نمی‌شود. با توجه به اینکه کارهای تتبعی و تحقیقات میدانی مشکلات خاص خودش را دارد. از دیگر الطاف خدای متعال به ایشان این که بحمد الله توانسته است قسمت عمده آثارشان را خودش به تنهایی به پایان برساند و منتشر کند. من معتقدم که اگر استاد مؤلف آثاری مثل مسانید و تاریخ مشهد نبود و فقط می‌گفتیم استاد این صد جلد کتاب را که برای دیگران است، به این صورت منتشر کرده است، همین کافی بود که ما از

ایشان تجلیل کنیم. دو کار عظیمی که ایشان درباره مسندها و مشهدها و امام رضا^(ع) انجام داده است، از مصادیق خیلی روشن احیای امر اهل بیت^(ع) است که ما معتقدیم امام رضا^(ع) ایشان را دعای می‌کند که در آن حدیث می‌فرماید: خدا رحمتش را شامل حال آن عزیز کند که امر ما را به سهم خودش و تا حدی که می‌توانست، احیا کرده است.

شیفته و شیدای حقیقت

دکتر احمد مسجدجامعی
وزیر اسبق فرهنگ و ارشاد اسلامی

آیت‌ا... عطاردی در زندگی اش با طبعی بلند زیست‌رویی به هیچ‌درگاهی به جز درگاه اهل بیت^(ع) نیاورد و خدمت به جز به این آستان نکرد و در کمال قناعت و پارسایی و فروتنی زندگی را به سر برد. آنان که از نزدیک با ایشان آشنا بودند، می‌دانند که چگونه وقتی که بحثی در حوزه‌های مختلف مربوط به اسلام و ایران و تشیع مطرح می‌شد، شاهد مثال‌های گوناگون می‌آورد و چه زیبا مباحث را بسط می‌داد و در عین حال شاهد بودند که اگر نکته‌ای، سخنی، سؤال، پیشنهادی بود، می‌شنید و چه زاهدانه زندگی می‌کرد. برخی آثار ایشان از جهت علمی در تاریخ ماندنی است. کاری که درباره ائمه^(ع) انجام داد، کاری بی‌بدیل بود. کاری که درباره تاریخ خراسان انجام داد، کاری بی‌نظیر بود و چه دقت‌های علمی که در این کار بود و چه تلاش‌ها کرد. ایشان اطلاعاتی به مراتب بیش از کتاب‌شناسان کتابخانه‌ها درباره نسخه خطی داشت و همین امر در کنار تواضع آیت‌ا... عطاردی موجب شیفتگی همه نسبت به شخصیت ایشان و باعث شده بود که آنان نسخه‌های مدنظر را خارج از هر قاعده و سلسله‌مراتبی تکثیر کنند و در اختیار ایشان قرار دهند. بنیان‌گذاری مؤسسه فرهنگی خراسان از سوی آیت‌ا... عطاردی یکی از خدمات اجتماعی ایشان برای عموم به ویژه کسانی بود که در حوزه خراسان پژوهش می‌کنند. همه آثار و

اسناد و کتاب‌هایی که در این مجموعه جمع شده است و گفته می‌شود ۲۰ هزار اثر است که تک‌تک انتخاب شده‌اند. در آثاری که ایشان پدید آورد، مورد توجه قرار گرفته‌اند. نباید رقم ۳۰ هزار را در مقایسه با دیگر کتابخانه‌ها در نظر آورد، بلکه باید در نظر گرفت که مجموعه مطالعاتی که منشأ شکل‌گیری ماندگارترین مجموعه‌های حدیثی و تاریخی به ویژه تاریخ محلی خراسان و حتی آثار ادبی ایران، آثار تاریخی ایران و آثار اساطیری ایران مانند «شاهنامه» شده است، در اینجا وجود دارد. این هم یکی از خدمات ایشان است.

یادداشت‌های مرحوم عطاردی میراثی ارزشمند و درخشان است. ایشان با نظمی تحسین برانگیز این موارد را نوشته و یادداشت کرده که مدخل‌هایی است که می‌تواند برای بسیاری از دانشنامه‌ها مفید و مؤثر باشد و مبنای کار قرار گیرد. آن نظم ذهنی ایشان در همه این آثار رعایت شده است و امیدوارم که ما دستیاران و همکاران ایشان زمینه‌ای را فراهم کنیم که این آثار همچنان استمرار داشته باشند و از این دریای عظیم معارف که ایشان دست بسیاری را گرفت و به ساحل آن نزدیک کرد، همچنان بتوانیم بهره بگیریم. ویژگی کار آقای عطاردی، سفرهای علمی متعدد ایشان برای مطالعه در موضوعات مختلف از جمله حدیث پژوهی و خراسان‌شناسی بوده است. ایشان در دهه ۴۰ سفری به مکه و مدینه داشت و پس از آن به کشورهای مختلفی از جمله هند، یمن، پاکستان، ترکمنستان، روسیه و بلژیک

سفر کرد و با سرزدن به کتابخانه‌های متنوع این کشورها، اطلاعات وسیعی را جمع‌آوری کرد. شاید برایتان جالب باشد که همه سفرهای آیت‌ا... عطاردی با ماشین، اتوبوس و تعدادی از آن‌ها با کشتی انجام شده است. نه با هواپیما. ضمن اینکه سفرهای ایشان بسیار زاهدانه بود و اغلب شب‌ها را در مساجد و مدارس به سر می‌کرد و روزها برای مطالعه راهی کتابخانه می‌شد. اغلب مطالبی که در کتاب‌های ایشان آمده است، نقل از کتابی دیگر نیست و عمده تتبع‌های ایشان در زمینه‌های مختلف و از آن جمله خراسان‌شناسی براساس تحقیقات میدانی حاصل شده است. بنابراین شخصیت آیت‌ا... عطاردی یک شخصیت دایرةالمعارفی است. چرا که بسیاری از تحقیقات او حاصل شرکت در محافل علمی، دیدار از رخدادهای فرهنگی و شناسایی مناطق مختلف بوده است.

از راست: حجت‌الاسلام و المسلمین الهی خراسانی، آیت‌ا... عطاردی، دکتر مسجدجامعی و دکتر مهدوی راد